

Lärarhandledning Malmö Konstmuseum hösten 2007

Gösta Adrian-Nilsson, Matrosernas krigsdröm, 1914

Herman Gotthardts donation
nordisk modernism 1914-1943

9/9-2007 – 3/2-2008

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	1
Bra att veta inför besöket på Malmö Konstmuseum.....	2
Förbered ditt besök.....	2
På konstmuseet.....	2
Viktigt att veta när man besöker konstmuseet.....	2
Herman Gotthardts donation – nordisk modernism.....	3
Vem var Herman Gotthardt och varför samlade han konst?	3
En introduktion till Herman Gotthardts samling.....	3
Matisseleverna.....	3
Göteborgskoloristerna.....	3
Naivisterna.....	4
De skånska modernisterna.....	4
Den danska konsten.....	5
Den norska konsten.....	5
Den finska konsten.....	5
Modern konst och modernism.....	6
Att göra i skolan.....	6
Bild.....	6
Svenska.....	6
Litteraturtips.....	6
Historia/samhällskunskap.....	7
Forska om vad som hände i världen 1914-1943.....	7

Jolin Einar, Blommor, 1928

Bra att veta inför besöket på Malmö Konstmuseum

FÖRBERED DITT BESÖK

Förbered klassen. Det är bra att berätta om besöket redan i skolan så att eleverna har en uppfattning om vad ett konstmuseum är och vad de skall göra där. Berätta även om utställningen ni skall besöka. Låt klassen diskutera frågor som:

Vad är ett konstmuseum? Vad finns där? Vad skiljer ett konstmuseum från en konsthall? Har någon varit på en konstutställning? Vad tyckte ni om det? Vad är konst? Är konst viktig/oviktig, varför? Vad är en donation? Varför tror ni att man skänker sin konst till ett museum? Visste ni att det mesta som finns i våra museer är skänkt av allmänheten?

Om du vill kan du även ge eleverna en kort introduktion till den nordiska modernismen. Underlag till detta hittar du både i den här handledningen och på Malmö Konstmuseums webbplats www.malmo.se/konstmuseet.

Vill man få ut mesta möjliga av **besöket på konstmuseet** skall man låta museets konstpedagog visa och berätta om utställningen. Museipedagogen har en bred kunskapsbas och visningen ger eleverna en fördjupad förståelse för det de ser. Den öppnar också för egna funderingar och ger stoff till en fortsatt diskussion kring det ni upplevt.

Avsluta besöket med en **uppföljning i skolan**. Alla museibesök vinner på någon form av återkoppling. Genom att eleverna får möjlighet att diskutera besöket i efterhand kan tankar och frågor som väckts fångas upp och bearbetas. Man kan även återkoppla till det samtal om konst som man hade innan museibesöket. Den som vill arbeta vidare med utställningen hittar idéer till detta för ämnena historia, samhällskunskap, svenska och bild i slutet av den här lärarhandledningen.

PÅ KONSTMUSEET

- Det blir lätt rörigt när man kommer till museet, många vill hinna besöka toaletten och hänga av sig sina kläder. Därför kan det vara bra att planera bussresan så att man är på museet ca 10 minuter före utsatt tid.

- Till höger i entrén finns det en oövärdig garderob med vanliga rockhängare samt förvaringsskåp. För att använda dem behövs en 5-krona som man sedan får tillbaka när man hämtar sina kläder.

- Ryggsäckar och större väskor får inte medtagas i museet. Vi ser gärna att man även lämnar mindre väskor och andra lösa persedlar i skåpen.

- Vid ankomsten till museet anmäler ni er i

receptionen. Konstmuseet är stängt för allmänheten fram till kl.12.00. Därför måste ni alltid ha sällskap av konstmuseets pedagog om ni befinner er i museets lokaler på förmiddagen.

- Visningen av utställningen tar ca 45 minuter.

- Det är mycket bra om du som lärare besöker utställningen i förväg. Museet erbjuder kostnadsfria lärarvisningar. För mer information om detta, besök vår hemsida www.malmo.se/konstmuseet eller mejla eller ring vår konstpedagog Greta Burman, greta.burman@malmo.se eller 040-344273. Om du vill boka en lärar- eller klassvisning ringer du André Branca som är bokningsansvarig på Malmö Konstmuseum tel. 040-344423.

- På museets hemsida finns en utvärderingsenkät som den som vill är välkommen att svara på. Om du lämnar din e-mail adress skickar vi utvärderingsenkäten direkt till dig via e-mail. Enkäten utgör ett viktigt underlag till den fortsatta utvecklingen av museets pedagogiska verksamhet och vi är tacksamma om du har möjlighet att svara och skicka in den till oss.

I anslutning till alla större utställningar producerar Malmö Konstmuseum en lärarhandledning som kan laddas ner från vår hemsida www.malmo.se/konstmuseet. Den skall ses som ett fördjupningsmaterial för den som vill ha mer information och arbeta vidare i skolan efter museibesöket. Innehållet är främst tänkt för lärare som undervisar i svenska, historia, samhällskunskap och bild på högstadiet och gymnasiet.

VIKTIGT ATT VETA NÄR MAN BESÖKER KONSTMUSEET

- Alla föremål i utställningen är "äkta"
- Man får inte röra varken konstverken eller andra utställda föremål
- Är museet stängt får man inte gå på egen hand
- Är museet öppet för allmänheten är det möjligt att gå på egen hand men som lärare är man ansvarig för elevernas uppträdande
- Man får inte springa eller knuffas i museet
- Man får inte äta eller dricka i museet
- Man får gärna prata men inte skrika i museet
- Om du fotograferar i utställningen måste blixten vara avstängd
- Fotografier tagna i utställningen får inte användas för kommersiellt bruk

Herman Gotthardts donation – nordisk modernism 1914-1943

Under hösten får en utställning med verk ur Herman Gotthardts samling avsluta Malmö Konstmuseums utställningsserie med verk ur samlingen. Donationen som överlämnades till Malmö Museum 1943 består av 700 verk av nordiska konstnärer från tiden 1914-1943. Av dessa är ca 300 oljemålningar, ett 60-tal skulpturer och resten teckningar, pasteller, akvareller, gouacher och grafik. Donationen är en av de största konstgåvorna i Sverige och utgör stommen i Malmö Konstmuseums samlingar. Det är även den som bestämt Malmö Konstmuseums fortsatta inriktning mot nordisk samtidskonst.

Sigrid Hjertén, Självpporträtt, 1914

Vem var Herman Gotthardt och varför samlade han konst?

Herman Gotthardt (1873-1949) föddes som ett av elva syskon i Nykøping på Falster i Danmark. Hans far hade en mindre skeppshandel där han gick i lära. Vid vid fjorton års ålder lämnade han hemmet för att själv förtjäna sitt uppehälle. 1905 kom Gotthardt till Malmö där han skötte verksamheten för en Norsk skeppshandlare. Han övertog rörelsen 1909 och 1916 bildades AB Herman Gotthardt. Företaget var framgångsrikt och man hade filialer i både Stockholm och Göteborg.

1914 drabbades Herman Gotthardt av vad man idag skulle ha kallat utbrändhet. Han sökte upp en nervspecialist som rådde honom att intressera sig för konst, för att koppla av med något annat utanför affärerna. Gotthardt följde

sin läkares råd och började köpa konst; för varje tavla han köpte kände han sig kryare.

Han köpte mycket och för att hitta konstverk att förvärva bjöd han både hem konstnärer som fick visa upp sina verk och gick på konstutställningar. På en utställning med Einar Jolin köpte han arton dukar. Det var främst "den unga kämpande konsten" som intresserade honom. Samlandet hade därför en väldigt bredd och omfattade många olika konstriktningar. Allt eftersom växte konstsamlingen och familjens våning på Regementsgatan blev snart för trång. Flytten gick till en villa på Limhamn. Även den blev snart för liten och man byggde ut med ett stort rum enkom för konsten, ett konstgalleri.

Gästfriheten var stor och hemmet blev en uppskattad mötesplats för konsthistoriker, konstkritiker och konstnärer.

Genom sitt samlande och sin generositet blev Herman Gotthardt en av sin tids viktigaste konstmecenater (en person som understödjer konsten och konstnärerna genom generösa gåvor).

Han var även en av stiftarna av Malmö Musei Vänner, idag Malmö Konstmusei vänner, ledamot av styrelsen för Södra Sveriges Konstförening och hedersledamot i Tomelilla konstförening. Han blev även invald som hedersledamot av Konstakademien.

Under sin tid som samlare donerade Herman Gotthardt flera av sina verk till Nationalmuseum, Statens Museum för Kunst, Malmö, Lund och Helsingborgs museer samt Tomelilla Konsthall. Det var denna generositet som 1943 utmynnade i den stora konstdonation med verk av nordisk konst från tiden 1914-1943 som han gav till Malmö Museum.

En introduktion till Herman Gotthardts samling

När Herman Gotthardt började samla konst 1914 ville han bygga upp en samling med fransk 1800-tals konst. Han lyckades på kort tid skapa en betydande samling men då AB Herman Gotthardt efter första världskriget råkade ut för en likviditetskris avyttrades den franska konsten. Genom att Gotthardt sålde undan sådant som inte höll måttet, bytte upp sig och köpte nytt, fortsatte samlingen att växa och förändras. Jämsides med den franska konsten hade tyngdpunkten i samlingen legat på nordisk samtidskonst och det blev detta samlande som så småningom tog överhanden. Det var aldrig Gotthardts mening att skaffa sig en fullständig representation av nordisk samtidskonst men under 1930- och 1940-talen fanns det verk från praktiskt taget alla den nordiska konstens riktningar och skolor representerade i samlingen. Tyngdpunkten låg på den Svenska konsten och där främst konst från Skåne vilket även är tydligt i donationen. Av de övriga nordiska länderna dominerade den danska konsten.

Matisseleverna

I donationen finns verk av många av den tidiga svenska modernismens ledande konstnärer.

Matisseleverna Leander Engström, Sigrid Hjertén, Einar Jolin, Isaac Grünewald, Tor Bjurström, Gösta Sandels och Nils Dardel finns alla representerade. De reste till Paris omkring 1910. Mötte den nya moderna konsten och lärde sig se och uttrycka sig på nya sätt i Matisse målarskola. När de sedan återvände fortsatte de att ställa ut tillsammans under gruppsnamnet "de åtta".

Av dessa konstnärer är Einar Jolin bäst representerad med fjorton verk.

Einar Jolin, Flickan med hundarna, 1917

Göteborgskoloristerna

Tor Bjurström som blev lärare på Valands målarskola i Göteborg var en av förebilderna för de konstnärer som kom att gå under benämningen Göteborgskoloristerna. Gemensamt för dem var att de använde färgen som ett instrument för att på ett intuitivt och djupt personligt sätt uttrycka känslor och stämningar. De såg sig dock aldrig själva som en grupp. I samlingen finns verk av Carl Kylberg, Ragnar Sandberg, Inge Schiöler, och Nils Nilsson.

I stilleben, stadsutsikter, landskap och bilder av människor skildrade de på ett direkt och innerligt sätt det nära och tillsynes självklara. Särskilt förtjust var Herman Gottardt i Nils Nilssons målningar och det finns därför femtiofem stycken i samlingen. Han skilde sig från de övriga Göteborgskoloristerna genom att han placerade människan i centrum och genom att han ofta avbildade de ensamma och utsatta i samhället.

Naivisterna

En annan välrepresenterad konstnärskrets är Naivisterna. De målade fria, fantasifulla bilder med motiv som ofta tagits från konstnärernas närmiljö. Här finns flera av riktningens främsta konstnärer som Hilding Linnquist, Eric Hallström, Gideon Börje, Olle Olsson Hagalund och Sven x-et Erixon representerade.

De skånska modernisterna

Den skånska modernismens genombrott hade ingenting av den häftighet som präglade omständigheterna kring Matisse eleverna i Stockholm utan var betydligt lugnare.

I början av 1900-talet ägnade sig de flesta skånska konstnärer åt ett stämningsmättat skymningsmåleri som av många upplevdes som stagnerat. Det var först 1914 som man började se tendenser till ett nytt och friare måleri. Nu återvände även Svante Bergh, Johan Johansson och Tora Vega Holmström från sina studier i utlandet och med dem fick den skånska modernismen sitt genombrott. Samma år såg den skånska publiken konst av Jolin, Hjertén, Leander-Engström, Kandinsky och många fler på Baltiska utställningen. Jolin har efteråt berättat att de blev utskrattade, men det blev ändå inledningen till den skånska publikens och kritikerkårens förändrade konstsyn.

Av de skånska konstnärerna var det Svante Bergh och Johan Johansson som Herman Gotthardt främst intresserade sig för, men även andra skånska konstnärer som Albert Abbe, Tora Vega Holmström, Emil Johanson-Thor, Ivar Johansson, Anders Jönsson, Erik Jönsson, Nils Möllerberg, Emil Olsson, Jules Schyl och Pär Siegård finns representerade i samlingen.

Johan Johansson, Svampplockerskan, 1917

Den danska konsten

Det danska måleriet var mer traditionsbundet än det svenska, riktmärket var ett slags borgerlig "dagligstuekonst". De danska konstnärerna påverkades av frilufsmåleriet och expressionismen men de nya uttryckssätten gick hela tiden hand i hand med de gamla. Man brukar räkna den danska modernismens genombrott till 1910. En av de som tidigt tog till sig det nya uttrycket var Jens Ferdinand Willumsen som var tydligt påverkad av Gauguin och syntetismen. Han sågs som en rebell och hans konst väckte debatt och sensation. Även om han inte var stilbildande var han den murbräcka som dansk konst behövde vid denna tid.

En av de första danska konstnärerna som vistades i Paris var Harald Giersing. Andra betydande danska modernister i samlingen är: Sager Hjort-Nielsen, Mogens Lorentzen och Vilhelm Lundström.

Vilhelm Lundström, Stilleben, 1937

Skulptören Kai Nielsen är också väl representerad, han bröt med den naturalistiska traditionen och förnyade den danska skulpturkonsten.

I samlingen finns även en hel del äldre danska konstnärer av mer traditionellt slag, som till exempel Vilhelm Hammershøj.

Den norska konsten

De norska konstnärerna var väldigt öppna för de nya modernistiska strömningarna i konsten. De fick inte någon egen konstakademi förrän 1909, den leddes då av Christian Krohg och parallellt med den fortsatte privata målarskolor som Harriet Backers att ha stor betydelse. Där var man mycket noga med att understryka att utbildningen bara var en förberedande

utbildning inför kommande studier i Paris. Många norska konstnärer sökte sig därför vidare ut i Europa, där de mötte det allra senaste i konsten. Liksom de svenska konstnärerna var det flera som sökte sig till Matisse skola i Paris bland dem finner vi Henrik Sörensen.

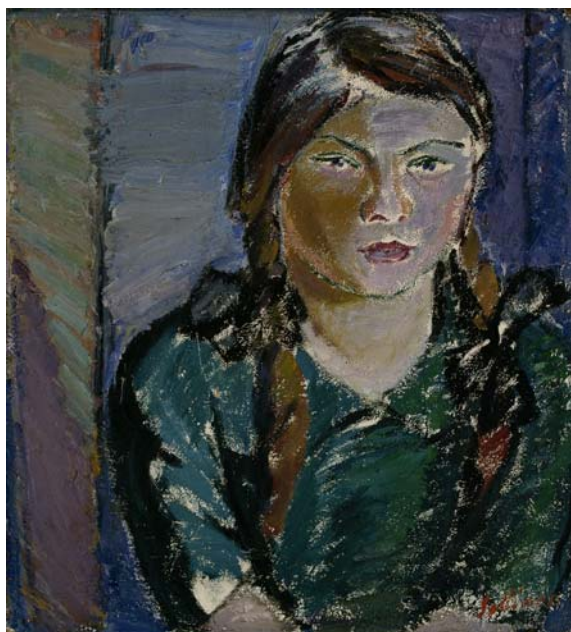
Henrik Sörensen, Tidig vårväll Romdalen, 1917

Många äldre konstnärer, som Christian Krohg, var öppna för de nya strömningarna i konsten och den norska modernismen hade därför mindre karaktär av revolt än den svenska. Man kan också se Munchs expressiva måleri som något av en bro till det nya. Efter unionsupplösningen 1905 kom den offentliga konsten att få ökad betydelse och de nationella tankegångarna som genomsyrade den europeiska konsten på 1890-talet berörde den norska konsten på ett alldeles särskilt sätt, då man i konsten ville förmedla det som ansågs vara specifikt norskt.

En banbrytare var Torvald Erichsen som finns representerad med "Norskt landskap". En annan konstnär i samlingen är Ludwig von Karsten. Han var en efterföljare till Edvard Munch men brydde sig inte om Munchs symbolism utan menade att färg och form betydde allt. Av de yngre norska radikalerna har Per Krogh sin givna plats.

Den finska konsten

Den finska samlingen är inte lika omfattande. Men även här finns många viktiga konstnärer representerade, till exempel den finska modernismens absoluta genombrottsman – Tyko Sallinen. Han var i början skräddare och utbildade sig i vuxen ålder till konstnär. Under en tid i USA försörjde han sig som illustratör, sedan var han i Paris men tvingades återvända hem när första världskriget bröt ut. 1916 blev han ledare för den finska Novembergruppen vars konstnärer inte värjde för att avbilda det finska landskapet och folket som kargt och grått. De två målningarna – "Flicka med långa flätor" och "Landskap med prästgård" – tillhör en av de lugnare faserna i Sallinens produktion. Andra finska konstnärer som finns med i samlingen är Jalmari Roukokoski och Marcus Collin.

Tyko Sallinen, Flickan med långa flätor, u.å.

Modern konst och modernism.

Modern och modernistisk är inte samma sak. Ordet **modern** kommer från det latinska ordet modo som betyder just nu, modus som betyder sätt och modernus som betyder ny. När man säger att något är modernt menar man att det, genom att det överensstämmer med det nyaste i fråga om kunskap och teknik, är förankrat i nutiden. När man talar om modern tid syftar man ofta på tiden från den industriella revolutionen och det demokratiska genombrottet och framåt.

Ordet **modernism** är en sammanfattande benämning på en strömning i västerländsk kultur som ifrågasätter accepterade traditioner och vill ersätta dem med en rationell och kritisk hållning till världen med ständig öppenhet för förändringar, andliga och materiella. De flesta konstnärer sökte sig under 1800-talets senare del fram mot modernistiska uttrycksformer.

Det som är modernt är alltså det som är nytt för stunden medan det modernistiska är en riktning inom kulturen som hyllar det moderna som bryter mot traditionerna och ställer upp det som ett ideal.

Man brukar säga att modernismen uppstod som en följd av en kraftigt växande modernitet. Med nya uppfinningar som ångpannan och elektriciteten, tillkom järnvägen, glödlampan, telefonen m.m. vilka skapade helt nya förutsättningar och möjligheter och gav förbättrade kommunikationsmöjligheter. Tillsammans med den tilltagande urbaniseringen gjorde detta att människans livsvillkor genomgick en omvälvande och ibland skrämmande förändring. Den romantiska och realistiska konsten räckte inte längre till för att skildra det moderna livet i staden med elektriskt ljus och maskinell kraft. Förändringen i konsten började redan under 1800-talets slut med

impressionismen och fortsatte med postimpressionismen. Modernismen slog igenom i Europa i början av 1900-talet och under seklets första hälft exploderar riktningen i en mängd "ismer" som man med ett gemensamt ord kallar modernistisk konst. Av dessa nya ismer är det främst fauvism, kubism, futurism, expressionism och surrealism som influerar den nordiska konsten.

Att göra i skolan

Bild

De flesta av målningarna i Herman Gotthardts samling är modernistiska och många är målade i en expressiv stil. När man möter dessa målningar i en utställning så säger många – så där kan jag också måla.

Låt eleverna arbeta praktiskt och prova att skapa en egen expressiv målning utifrån kriterierna på listan nedan.

- Fundera ut vad du vill avbilda. Det skall vara en känsla som glädje, ensamhet, kärlek, sorg, rädsla eller en stämning, hur känns det i det område du bor, i matsalen, på skolgården, att vara ute och segla, att åka skidor vad som helst. Bestäm sedan vilken miljö och vilka figurer som skall få illustrera den känsla eller stämning du valt. Du kan också välja att måla ett porträtt av dig själv som visar hur du känner dig.
- Försök att ta bort så många onödiga detaljer som möjligt
- Använd tydliga mörka konturer och tänk på att en kantig och taggig kontur ger ett annat känslouttryck än en böljande och mjuk kontur
- Tänk i färgfält
- Använd rena grundfärger rött blått gult och komplementfärgerna grönt lila orange
- Lägg på färgen i tjocka lager så man ser penseldragen, med dem kan man förstärka känslan i bilden.
- Skapa bilddjup med hjälp av överskärningar istället för med centralperspektiv, låt färgytorna skära över varandra så att man på det sättet förstår vad som är längre fram och längre bak i bilden.
- Använd färg istället för skuggor för att ge en illusion av plastisk form.
- Det gör inget att figurerna fortsätter utanför bildrummet

Svenska

När man beskriver en bild samtidigt som man tolkar den genom att lägga till sina egna tankar om vad bilden handlar om kallas det för en ekfras.

Låt eleverna skriva en ekfras utifrån någon av målningarna i utställningen.

När ni är på konstmuseet får de gärna fotografera av den målning de vill beskriva, var bara noga med att tala om att man måste stänga av blixten när man fotograferar i Malmö Konstmuseum. Har man inte möjlighet att fotografera själv kan man välja att skriva om en av bilderna i den här lärarhandledningen.

Litteraturtips

I konsten som visas i utställningen uppfattar man inte att detta är en orolig period med krig och ekonomisk depression. Inte heller den svenska litteraturen återspeglar krigens verklighet i någon större utsträckning utan kännetecknas främst av en utveckling av modernismen inom lyriken med författare som Edith Södergran och Karin Boye som nyskapande företrädare. På prosans områden utgör proletärlitteraturen en speciellt svensk genre, där självlärd arbetarförfattare skildrar lantarbetarnas och arbetarklassens förhållanden. Dit hör till exempel Harry Martinsson, Moa Martinsson och Ivar Lo-Johansson.

Historia/samhällskunskap

Herman Gottardts samling omfattar perioden 1914 till 1943. Den omfattar alltså hela tiden för första världskriget, mellankrigstiden och större delen av andra världskriget. Här finns mycket intressant stoff att fördjupa sig kring.

Vi känner alla till krigets förödande effekter ute i Europa och den efterföljande ekonomiska världskrisen som inleddes med börskraschen i USA 1929 och bidrog till det ekonomiska kaos som gynnade den nazistiska rörelsens framgångar i Tyskland.

Sverige stod utanför de båda krigen, men perioden är ändå en tid av stora politiska och ekonomiska förändringar i det svenska samhället. Tjugutalets lågkonjunktur drabbade även Sverige med stor arbetslöshet och oro på arbetsmarknaden som följde. Det blev inledningen till en omfattande lagstiftning på arbetsmarknadsområdet med kollektivavtal, arbetsmarknadsdomstol och obligatorisk medling innan man tog till stridsåtgärder. Från början av 30-talet leddes landet av socialdemokratiska regeringar som genomförde välfärdsreformer som olycksfallsförsäkringar och en allmän pensionsförsäkring, för att bemästra de svårigheter som övergången från jordbrukssamhälle till industrisamhälle medförde. Dessa kunde betalas tack vare en kraftigt höjd beskattning av de resurser som den industriella expansionen skapade.

Forska om vad som hände i världen 1914-1943

Låt eleverna följa upp museibesöket genom att forska vidare om hur det kan ha varit i de nordiska länderna och i Europa under mellankrigstiden.

Undersök och jämför på vilket sätt de olika nordiska länderna berördes av de båda världskrigen.

Sverige var neutralt vad innebar det?

Hur var situationen i Sverige efter första världskriget?

Hur var situationen i de övriga europeiska länderna efter första världskriget?

Hur hade man det i de övriga nordiska länderna?

På vilket sätt påverkades vi av det som hände runt omkring oss?

Hur reglerades arbetsmarknaden och vilka sociala reformer infördes för att komma till rätta med de sociala problem som fanns i Sverige under den här perioden?

Vad menas med den svenska modellen?

Man kan också undersöka och ta fram information om hur det var att vara barn i Malmö under mellankrigstiden. Hur var skolan? Var barn tvungna att arbeta? Hur bodde man? Hur stora var familjerna? Låt eleverna jämföra med hur de själva har det, vad är likt och vad är olik? Hur blir det om man istället jämför med hur barn i fattiga länder har det idag?

Isaac Grünewald, Självporträtt, 1917